

ภาษากฎหมายไทย

ศาสตราจารย์พิเศษธานีรินทร์ กรัยวิเชียร

รางวัลพระเกียรติทองคำพระราชทานสำหรับผู้ส่งเสริมภาษาไทยดีเด่นจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยปี ๒๕๓๑
หนังสือดีใน ๑๐๐ เล่มที่คนไทยควรอ่านจากงานวิจัยหนังสือดีร้อยปีไทยของ สกว.

พิมพ์ครั้งที่ ๑๓

พุทธศักราช ๒๕๖๔

เพิ่มบทความชื่อ “คำอภิปรายเรื่องภาษากฎหมายไทย”

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดพิมพ์

ภาษากฎหมายไทย

ภาษากฎหมายไทย

ศาสตราจารย์พิเศษธานีินทร์ กรัยวิเชียร

พิมพ์ครั้งที่ ๑๓

พุทธศักราช ๒๕๖๔

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดพิมพ์

ธานินทร์ กรัยวิเชียร

ภาษากฎหมายไทย

๑. กฎหมาย--ภาษา. ๒. กฎหมาย--ไทย--ภาษา.

KPT92

ISBN 978-616-314-719-6

ISBN (E-BOOK) 978-616-314-729-5

ฉบับอิเล็กทรอนิกส์ (e-book) เดือนสิงหาคม 2564

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๑๑	พิมพ์ครั้งที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๕๔๖
พิมพ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๑๔	พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๔๗
พิมพ์ครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๒๐	(พิมพ์เพื่อใช้ในราชการของสำนักงานศาลยุติธรรม)
พิมพ์ครั้งที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๒๓	พิมพ์ครั้งที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๕๔๘ (พิมพ์เพิ่มจากฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๖)
พิมพ์ครั้งที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๒๗	พิมพ์ครั้งที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๕๕๐ (พิมพ์เพิ่มจากฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๘)
พิมพ์ครั้งที่ ๖ พ.ศ. ๒๕๓๗	พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๕๕
พิมพ์ครั้งที่ ๗ พ.ศ. ๒๕๓๙	พิมพ์ครั้งที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๖๒
พิมพ์ครั้งที่ ๘ พ.ศ. ๒๕๔๐	พิมพ์ครั้งที่ ๑๓ พ.ศ. ๒๕๖๔
พิมพ์ครั้งที่ ๙ พ.ศ. ๒๕๔๓	

งานนิพนธ์อื่น:

คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

คำแนะนำนักศึกษากฎหมาย (เรียบเรียงร่วมกับอภิชน จันทรเสน)

การชั่งสองสถาน

การตีความกฎหมาย (เรียบเรียงร่วมกับศาสตราจารย์วิชา มหาคุณ)

การปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การปฏิรูประบบงานศาลยุติธรรม

การใช้ดุลพินิจของศาลยุติธรรม

นักกฎหมายในอุดมคติ

ปาฐกถาเฉลิมพระเกียรติ: พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับพระอัจฉริยภาพด้านกฎหมาย

จริยธรรมของนักกฎหมาย

คุณธรรมและจริยธรรมของนักบริหาร

การใช้กฎหมายป้องกันคอมมิวนิสต์

ลัทธิและวิธีการของคอมมิวนิสต์

ระบอบประชาธิปไตย

ครูกับทางอยู่รอดของสังคมไทย

พระมหากษัตริย์ไทยในระบอบประชาธิปไตย

ศาสนากับความมั่นคงของชาติ

ฯลฯ

บทความเกี่ยวกับกฎหมายที่พิมพ์เผยแพร่ในวารสารกฎหมายเป็นครั้งคราว เช่นใน “ดุลพาห” นิตยสารของสำนักงานศาลยุติธรรม (เดิมของกระทรวงยุติธรรม) “บทบัณฑิตย์” นิตยสารของเนติบัณฑิตยสภา และวารสารกฎหมายของมหาวิทยาลัยต่างๆ

งานนิพนธ์ภาคภาษาอังกฤษ:

His Majesty King Bhumibol, และ

The Music of His Majesty King Bhumibol Adulyadej

คำนำสำนักพิมพ์

มีคำกล่าวไว้ทำนองว่าหนังสือนั้นมีหลายประเภท มีหนังสือบางเรื่องที่อ่านแล้วจึกเก็บไว้ อ่านซ้ำอีก หรือควรรักษาไว้ให้คนรุ่นต่อไปได้อ่านด้วย หนังสือเรื่อง “ภาษากฎหมายไทย” เล่มนี้ ซึ่งเป็นผลงานนิพนธ์ของศาสตราจารย์ธานินทร์ กรัยวิเชียร อดีตผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกา อดีตนายกรัฐมนตรีนายกรัฐมนตรี และ ฯพณฯ องคมนตรีในปัจจุบัน ก็ได้เ็นจัดเข้าทำนองดังกล่าวได้อย่างเต็มภาคภูมิ

ในหนังสือเรื่องนี้ท่านผู้แต่งได้แสดงให้เห็นว่า อันวรรณกรรมกฎหมายนั้นมีใช้จะทรงคุณค่าทางด้านนิติธรรมแต่ฝ่ายเดียว หากยังอาจแฝงฝังไว้ด้วยชุมทรัพย์ทางภาษาที่น่าเรียนรู้ยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษากฎหมายในแง่ต่างๆ ซึ่งท่านผู้แต่งได้ค้นคว้าและเรียบเรียงไว้อย่างเป็นระบบ โดยกล่าวถึงตั้งแต่วรรณกรรมยุคโบราณของไทย วรรณกรรมกฎหมายของต่างประเทศ นอกจากนี้ท่านผู้แต่งยังได้พิเคราะห์พิจารณาแง่มุมต่างๆ ทางด้านภาษากฎหมายไว้อย่างลึกซึ้งแหลมคม ผสมไว้ด้วยอารมณ์ขันในบางคราว นอกเหนือจากความดีเด่นของเนื้อหาดังกล่าวนี้แล้ว การใช้ภาษาของท่านผู้แต่งนั้น ยังได้รับการยอมรับโดยทั่วไปว่าเป็นภาษาไทยที่ถูกแบบแผน มีศิลปะ และมีรสนิยม หนังสือเรื่องนี้จึงมีประโยชน์อย่างยิ่งแก่ผู้สนใจทั่วไป มิใช่เฉพาะแก่นักศึกษากฎหมายโดยตรงเท่านั้น

นับแต่การพิมพ์ในครั้งแรก หนังสือเล่มนี้ได้รับรางวัลและได้รับการยกย่องจากสถาบันต่างๆ ที่สำคัญถึง ๓ ครั้ง คือ รางวัลสารคดีดีเด่นจากองค์การสนธิสัญญาความร่วมมือกันเอเชียอาคเนย์ (ซีโต) พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้รับการยกย่องในฐานะผลงานของผู้ส่งเสริมภาษาไทยดีเด่นและท่านผู้แต่งได้รับพระราชทานพระเกียรติทองคำ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๑ และได้รับการกล่าวขานว่าเป็นหนังสือดีใน ๑๐๐ เล่มที่คนไทยควรอ่านจากงานวิจัยหนังสือดีร้อยปีไทยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) พ.ศ. ๒๕๔๒

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้รับอนุญาตให้จัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้เป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๖ นับเป็นฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๑๐ และหลังจากนั้นก็ได้ออกพิมพ์ซ้ำขึ้นอีกหลายครั้ง แต่สำหรับในการจัดพิมพ์ครั้งนี้สำนักพิมพ์ได้เรียงพิมพ์ใหม่และได้ปรับเปลี่ยนรูปเล่มใหม่ให้มีขนาดเหมาะสมยิ่งขึ้น จึงนับเป็นฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๑๑ นอกจากนี้ ท่านผู้แต่งยังได้เพิ่มบทความในภาคผนวกอีก ๑ เรื่อง คือบทความชื่อ “คำอธิบายเรื่องภาษากฎหมายไทย” อนึ่ง ใครขอเรียนชี้แจงท่านผู้อ่านด้วยว่า ตัวบทและมาตราต่างๆ ของกฎหมายที่ท่านผู้แต่งได้หยิบยกเป็นตัวอย่างนั้น เป็นเนื้อความตามฉบับ

(๖)

ดั้งเดิมที่ได้รับรางวัล สปอ. ซึ่งแม้ตัวบทกฎหมายและเนื้อหาความในบางเรื่องจะผันผยไปตามกาลเวลา แต่อรรถรสและอุทาหรณ์ที่เกิดจากการวิเคราะห์ตัวอย่างนั้นๆ ก็ยังคงความน่าสนใจและเป็นประโยชน์ อย่างยิ่งต่อการศึกษาในยุคปัจจุบัน

ในการจัดพิมพ์ครั้งที่ ๑๑ นี้ ท่านผู้แต่งอนุญาตให้สำนักพิมพ์จัดพิมพ์โดยไม่ได้คิดมูลค่าใดๆ ทั้งสิ้น ด้วยประสงค์จะให้หนังสือมีราคาย่อมเยาและเป็นประโยชน์แพร่หลายมากที่สุด สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จึงขอขอบพระคุณศาสตราจารย์ธานินทร์ กรัยวิเชียร ไว้อย่างสูงยิ่ง ด้วยความรู้สึกซาบซึ้งใจในความปรารถนาดีของท่านที่มีต่อสำนักพิมพ์เสมอมา

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มิถุนายน ๒๕๕๕

คำนำในการพิมพ์ครั้งที่ ๑๑

หนังสือ “ภาษากฎหมายไทย” ได้รับการพิมพ์เผยแพร่ตลอดมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๑ อันเป็นปีที่หนังสือนี้ได้รับรางวัลวรรณกรรมดีเด่นประเภทสารคดีจากองค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียอาคเนย์ (ซีโต้) พ.ศ. ๒๕๑๑ และต่อมาได้รับการยกย่องในฐานะเป็นผลงานของผู้ส่งเสริมภาษาไทยดีเด่นและผู้เขียนได้รับพระราชทานพระเกี้ยวทองคำจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๑ และต่อมาได้รับการกล่าวขานว่าเป็นหนังสือดีใน ๑๐๐ เล่มที่คนไทยควรอ่านจากงานวิจัยหนังสือดีร้อยปีไทยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) พ.ศ. ๒๕๔๒ การจัดพิมพ์เผยแพร่ตั้งแต่ครั้งที่ ๑ ถึงครั้งที่ ๑๐ ซึ่งมีการพิมพ์ซ้ำอีก ๔ ครั้ง ก็ถือตามต้นฉบับดั้งเดิมในการพิมพ์ครั้งแรก มิได้มีการแก้ไขปรับปรุงเนื้อหาสาระแต่ประการใด โดยที่ผู้อ่านส่วนใหญ่ต้องการทราบว่ามีคุณค่าดีเด่นอย่างไร จึงได้รับรางวัลหากมีการแก้ไขปรับปรุงใหม่แม้จะมีส่วนดีเด่นและอาจจะสมบูรณ์ขึ้นแต่ก็จะทำให้จุดเด่นในต้นฉบับดั้งเดิมที่ได้รับรางวัลสูญไปด้วย ผู้เขียนก็เห็นคล้อยตามความเห็นของผู้อ่านส่วนใหญ่ คือควรพิมพ์ตามต้นฉบับดั้งเดิมหากจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมควรเป็นไปในลักษณะของบทความในภาคผนวก ซึ่งในการพิมพ์ครั้งที่ ๑๐ นี้ก็ได้มีบทความในภาคผนวก ๒ บท คือ การใช้ราชาศัพท์ในกฎหมาย และ การใช้ภาษากฎหมายของนานาประเทศ.

สำหรับการพิมพ์ครั้งที่ ๑๑ นี้ ผู้เขียนขอเพิ่มบทความอีกบทหนึ่ง คือ “คำอภิปรายเรื่องภาษากฎหมายไทย” ซึ่งพิจารณาภาษากฎหมายในแง่ภาษาพูด ส่วนหนังสือภาษากฎหมายไทยที่พิมพ์มา ๑๐ ครั้งแล้วนั้น เน้นหนักไปในเรื่องของภาษาเขียน การเพิ่มเรื่องนี้ขึ้นย่อมทำให้การเรียนภาษากฎหมายไทยสมบูรณ์ขึ้นทั้งภาษาเขียนและภาษาพูด และใครขอให้ข้อสังเกตคือ ตัวบทกฎหมายและลิสานำนวนที่ใช้ในบทความในภาคผนวกนี้ก็ขอถือตามต้นฉบับเมื่อมีการอภิปรายใน พ.ศ. ๒๕๒๗ ที่ได้พิมพ์เผยแพร่ในวารสารกฎหมายนิติศาสตร์จุฬา ฉบับที่ ๓ ปีที่ ๑๐ (กรกฎาคม-พฤศจิกายน ๒๕๒๗) และฉบับที่ ๑ ปีที่ ๑๑ (ธันวาคม ๒๕๒๙-มีนาคม ๒๕๓๐) และวารสารและวรรณคดี ปีที่ ๒ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้ปรับปรุงเพิ่มเติมใหม่ในหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นางแฉล้ม สวัสดิ์มงคล ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม เมื่อ ๑๘ เมษายน ๒๕๓๔ (กรุงเทพฯ โรงพิมพ์เพอเพคซ์ กรัฟฟิกรูป ๒๕๓๔) การถือตามตัวบทกฎหมายและลิสานำนวนต่อนั้นก็ดูจะเป็นเรื่องลวงสมัยในบางเรื่องบางตอนเพราะเวลาล่วงมาเกือบ ๓๐ ปีแล้ว แต่ถ้าจะกล่าวโดยเคร่งครัดเมื่อเป็นคำพูดในการอภิปรายในครั้งนั้น ก็เกรงว่าไม่อาจเปลี่ยนเป็นอื่นได้

แต่ก็มีจุดเด่นอีกด้านหนึ่ง คือได้ให้โอกาสผู้อ่านศึกษาภาษาพูดในภาษากฎหมายในยุคพ.ศ. ๒๕๒๗ ซึ่งอาจแตกต่างไปจากภาษาปัจจุบันบ้างในบางเรื่อง เพราะภาษากฎหมายก็เหมือนภาษารรรมดา ย่อมเปลี่ยนแปลงไปได้ตลอดเวลา.

ในการจัดพิมพ์ครั้งที่ ๑๑ นี้ มีการเปลี่ยนแปลงอีกเรื่องหนึ่งคือรูปแบบของการพิมพ์ การจัดรูปเล่ม ขนาดของหนังสือ ระบบการอ้างอิง และเชิงอรรถซึ่งจัดตามทางปฏิบัติของการพิมพ์ทั่วไปในปัจจุบันซึ่งทำให้อ่านง่าย สะดวก และสวยงาม ส่วนเนื้อหาเป็นไปตามเดิมทุกประการ.

ผู้เขียนใคร่ขอกล่าวในที่นี้ด้วยว่าทางสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ภายใต้การอำนวยการของท่านอาจารย์ ดร.เชมภูมิ ภูมิถาวร ผู้จัดการสำนักพิมพ์ซึ่งได้ให้ความเอาใจใส่และพิถีพิถันทุกขั้นตอนโดยเฉพาะการพิสูจน์อักษร จึงทำให้การพิมพ์ประณีตและสมบูรณ์ปราศจากข้อบกพร่องทั้งปวง ผู้เขียนขอชมเชยและขอขอบพระคุณเป็นพิเศษ ณ ที่นี้ด้วย.

ในการพิมพ์ครั้งที่ ๑๑ นี้ผู้เขียนอนุญาตให้สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์พิมพ์เผยแพร่โดยไม่คิดมูลค่าใดๆ เพื่อให้หนังสือเล่มนี้ได้จำหน่ายในราคาใกล้เคียงราคาต้นทุน เพื่อให้มีการเผยแพร่อย่างกว้างขวางและเพื่อให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้สนใจศึกษาด้วย.

ธานินทร์ กรัยวิเชียร

สำนักราชเลขาธิการ

๕ กรกฎาคม ๒๕๕๕

คำนำในการพิมพ์ครั้งที่ ๑

หนังสือเรื่องนี้ปรับปรุงและขยายความจากบทความเรื่อง “ภาษากฎหมายไทย” ซึ่งผู้เขียนบรรยายในการประชุมทางวิชาการของกรมอัยการครั้งที่ ๓๒ ณ ห้องบรรยายกรมอัยการ, เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๑๐. สำหรับบทความเรื่องนี้ได้จัดพิมพ์ในนิตยสาร ‘บทบันทึกคดี’ เล่ม ๒๕, ตอน ๓, สิงหาคม ๒๕๑๑, และคำบรรยายเรื่องเดียวกันนี้ได้จัดพิมพ์ใน ‘วารสารทนายความ’ ฉบับที่ ๑, ปีที่ ๑๑, เมษายน ๒๕๑๑ บรรณกรรมที่จัดพิมพ์ดังกล่าวนี้ได้รับอนุญาตจากกรมอัยการแล้ว.

ผู้เขียนใคร่ขอถือโอกาสนี้ขอบพระคุณ อาจารย์อัมพร จันทรวิจิตร, หัวหน้ากองกลาง, กระทรวงคมนาคม, และผู้บรรยายพิเศษจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; คุณประทีป ชุ่มวัฒนะ, ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสุรินทร์; คุณทวี ฤกษ์จำนง, กรรมการร่างกฎหมายประจำสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา; อาจารย์เสริมศักดิ์ เทพาคำ, ผู้พิพากษาประจำกระทรวง, ช่วยราชการในตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ชั่วคราว, ผู้บรรยายพิเศษจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; อาจารย์ประมุข สวัสดิ์มงคล, ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวงสุพรรณบุรี; คุณกิติ บวรพรตน์, ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวงสุรินทร์; อาจารย์โสภณ รัตนากร, ผู้พิพากษาประจำกระทรวง, ช่วยราชการในตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ชั่วคราว, ผู้บรรยายพิเศษมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; และอาจารย์วิลศิริ ชำนาญเวช, หัวหน้าแผนกตรวจสอบเรื่องราวและความเห็น, สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี, กระทรวงยุติธรรม, ผู้บรรยายพิเศษจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; และท่านผู้ทรงคุณวุฒิอื่นอีกมากท่านอื่นไม่อาจกล่าวนามได้ครบถ้วนในที่นี้ ซึ่งได้กรุณา เอื้อเฟื้อ อ่านต้นฉบับบรรณกรรมเรื่องนี้พร้อมทั้งให้ความเห็น, ข้อเสนอแนะ, และตัวอย่างประกอบ, อันมีค่าอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นคุณประโยชน์สำหรับการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมบรรณกรรมนี้เป็นอันมาก.

ธานินทร์ กรัยวิเชียร

ศาลฎีกา

๑๓ กันยายน ๒๕๑๑

สารบัญ

	หน้า
คำนำสำนักพิมพ์	(๕)
คำนำในการพิมพ์ครั้งที่ ๑๑	(๗)
คำนำในการพิมพ์ครั้งที่ ๑	(๙)
บทนำ	๑
บทที่ ๑ ความเป็นมาของภาษากฎหมายไทย	๗
ภาษากฎหมายไทยสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี	๗
ภาษากฎหมายไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี	๑๐
ภาษากฎหมายไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น	๑๔
ภาษากฎหมายไทยในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๑๔
ภาษากฎหมายไทยในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมัยต่อมา	๑๘
บทที่ ๒ ภาษากฎหมายของนานาประเทศ	๒๔
ภาษากฎหมายของอังกฤษ	๒๔
ภาษากฎหมายของสหรัฐอเมริกา	๓๒
ภาษากฎหมายของฝรั่งเศส	๓๖
ภาษากฎหมายของประเทศอื่นๆ	๔๐
บทที่ ๓ อิทธิพลของภาษาอังกฤษในภาษากฎหมายไทย	๔๓
อิทธิพลอันดีเด่นของภาษาอังกฤษที่มีเหนือภาษากฎหมายไทย	๔๓
อิทธิพลของภาษาอังกฤษอันไม่พึงปรารถนาในภาษากฎหมายไทย	๕๐
การแปลภาษากฎหมาย	๕๘

บทที่ ๔ ข้อพิจารณาเกี่ยวกับภาษากฎหมายไทยในปัจจุบัน	๖๓
ภาษาเขียนกับภาษาพูด	๖๓
นักกฎหมายกับภาษาพื้นเมือง	๖๙
การใช้เครื่องหมายวรรคตอนในภาษากฎหมาย	๗๒
ระบบตัวอักษรย่อในภาษากฎหมาย	๗๗
การพิสูจน์อักษรภาษากฎหมาย	๗๘
พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน	๘๑
บทที่ ๕ โวหารกฎหมายไทยที่ว่าดี, ดีนั้นประการใด?	๘๘
โวหารการเขียน	๘๘
โวหารการพูด	๑๓๕
บทที่ ๖ การฝึกฝนเรื่องโวหารกฎหมาย	๑๓๙
บทที่ ๗ สรุปความ	๑๔๘
สารบัญคั่นเรื่องและคั่นคำ	๑๕๐
ภาคผนวก	๑๕๙
• คำอภิปรายเรื่องภาษากฎหมายไทย	๑๖๑
• การใช้ราชาศัพท์ในกฎหมาย	๒๒๑
• การใช้ภาษากฎหมายของนานาประเทศ	๒๓๗

บทนำ

ภาษากฎหมายไทยมีวิวัฒนาการเคียงบ่าเคียงไหล่มากับภาษาไทยนับตั้งแต่ยังไม่มียกขัตติยภาษาไทยจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้. แต่เรื่องที่แปลกซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปก็คือ แม้ว่าจะมีตำรา บทความ, หลักสูตรเกี่ยวกับภาษาไทย, สำนักพิมพ์หลายแห่งต่าง ๆ ตลอดจนเรื่องอื่นๆ อันเกี่ยวกับภาษาไทยอยู่เป็นจำนวนมากมายกก็ตาม, แต่ตำราภาษากฎหมายไทยโดยตรงกลับไม่มีปรากฏ ส่วนวรรณกรรมอันเกี่ยวกับภาษากฎหมาย แม้จะมีอยู่บ้าง ก็เป็นจำนวนน้อยมาก. เรื่องที่ปรากฏมีอาทิเช่น, ตำรากลกฎหมายไทย, กฎหมายไทยสมัยกรุงสุโขทัยและสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี, การร่างกฎหมาย, วิธีการใช้สำนวนโวหารกฎหมาย, และบทความกฎหมายอื่นๆ ซึ่งมีปัญหาหรือข้อคิดเห็นเกี่ยวกับภาษากฎหมายไทยอยู่บ้างบางแห่ง. การขาดวรรณกรรมเรื่องภาษากฎหมายไทยนี้ดูประหนึ่งว่า, บรรดาผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายต่างก็เชี่ยวชาญในเชิงภาษากฎหมายอันเป็นเครื่องมือสำคัญที่สุดในวิชาชีพของตนเป็นอย่างดีอยู่แล้ว, ทั้งๆ ที่ผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายทั้งหลายต่างก็ตระหนักดีอยู่แล้วว่า, ในบรรดาปัญหากฎหมายทั้งปวงนั้น, เรื่องที่สุดจะยุ่งและแสนจะยากไม่มีสิ่งใดเกินเรื่องของภาษากฎหมาย, เมื่อนักกฎหมายเข้าประชุมก็ดี, เมื่อนักกฎหมายแสดงข้อคิดเห็นเกี่ยวกับกฎหมายในโอกาสอื่นก็ดี, มีบ่อยครั้งที่แม้แต่กฎหมายด้วยกันเองก็ไม่เข้าใจเหมือนกันว่าที่นักกฎหมายพูดนั้นผู้พูดหมายความว่าอย่างไร. ถ้าจะว่ากันให้ถึงแก่นแล้ว, ในบางกรณี แม้แต่ตัวนักกฎหมายผู้พูดเองจะเข้าใจเรื่องที่ตนพูดเองด้วยหรือไม่ ก็ยังเป็นที่น่าสงสัยอยู่เป็นอันมาก. เรื่องที่สำคัญกว่านั้นก็คือกฎหมายเป็นข้อบังคับซึ่งใช้บังคับแก่บุคคลทั่วไป, และบุคคลทั่วไปจำเป็นต้องอ่านและเข้าใจกฎหมายนั้นๆ ด้วย เพราะหลักกฎหมายสำคัญมีอยู่ว่า, ‘ความไม่รู้กฎหมายไม่เป็นข้อแก้ตัว.’ เมื่อนักกฎหมายเองก็ยังไม่เข้าใจภาษากฎหมายดี แล้วเราจะหวังให้บุคคลทั่วไปเข้าใจภาษาภาษานั้นได้อย่างไรได้. นี่ก็เป็นเพียงแง่เดียวในปัญหานานัปการของภาษากฎหมายไทย.

อีกด้านหนึ่ง คงจะเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า, ภาษากฎหมายไทยเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมที่มีวิวัฒนาการอันน่าภาคภูมิใจมาเป็นเวลาแรมศตวรรษ, และภาษากฎหมายไทยนี้ก็เป็นมรดกอันมีค่าตกทอดมาถึงเราท่านทุกวันนี้....และคงจะเป็นที่ยอมรับกันในหมู่นักกฎหมายด้วยว่า, มรดกอันมีค่าชิ้นนี้เป็นมรดกอันมีภาระติดพันกล่าวคือมีหน้าที่ของทายาทติดตามมาด้วย...นับเป็นหน้าที่ของพวกเรา

ทายาทที่จำเป็นต้องช่วยกันอุปถัมภ์ค้ำชูให้ภาษากฎหมายฟูเฟื่องเจริญรุดหน้าและเปลี่ยนแปลงไปทันกับสภาวะของสังคม, ซึ่งกฎหมายมีบทบาทอย่างสำคัญในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมนั้น. แต่เป็นที่น่าเสียดายยิ่งนัก ที่ภาษากฎหมายไม่เพียงฟูไม่ก้าวไปไกลเท่าที่ควร, และไม่ขยายตัวไปจนได้ระดับกับความเจริญก้าวหน้าในด้านอื่นๆ ของกฎหมาย. ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะความเอาใจใส่ในภาษากฎหมายไทยของนักกฎหมายมีน้อยเกินไป เป็นปฐมเหตุ.

ผู้เขียนเรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ขึ้นเพื่อเรียกร้องและรบกวนนักกฎหมาย นักศึกษากฎหมาย และบุคคลทั่วไปให้สนใจในภาษากฎหมายไทย, ในฐานะเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในกฎหมายในฐานะเป็นเครื่องมือซึ่งวิชาชีพกฎหมายจะขาดเสียมิได้, และในฐานะเป็นมรดกประจำชาติอันมีค่าและมีภาระติดพันสำหรับพวกเราชาวไทยทุกคน.

หนังสือนี้พิจารณาปัญหาทั้งหลายอันเกี่ยวกับภาษากฎหมายไทยในแง่ต่างๆ รวมสามประการด้วยกัน คือ:

ประการแรก: การวิจัยภาษากฎหมายไทย

ดังได้กล่าวแล้วในตอนต้น เรื่องเกี่ยวกับภาษากฎหมายไทยบางเรื่องมีผู้ค้นคว้าและนิพนธ์ไว้แล้ว. สำหรับเรื่องเหล่านี้ ผู้เขียนได้นำมาอ้างอิงในหนังสือนี้ตามบทและตอนที่ว่าด้วยเรื่องนั้นๆ โดยอ้างอิงวรรณกรรมต้นฉบับหรือหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้องโดยตรงเท่าที่พอจะหาได้. ส่วนที่ยังไม่มีผู้ใดค้นคว้าและนิพนธ์ไว้ก่อนโดยละเอียด, ผู้เขียนก็ค้นคว้าและเรียบเรียงขึ้นใหม่ในหนังสือเล่มนี้. เรื่องใหม่ๆ เหล่านี้ มีอาทิเช่น, ความเป็นมาของภาษากฎหมายไทยในระบบกฎหมายปัจจุบัน, การพิจารณาภาษากฎหมายไทยโดยเปรียบเทียบกับภาษากฎหมายของนานาประเทศ, อิทธิพลที่ดีและอิทธิพลอันไม่พึงปรารถนาของภาษาอังกฤษที่มีอยู่ในภาษากฎหมายไทยปัจจุบัน, การใช้ภาษาพูดและภาษาเขียนในแง่ของกฎหมาย, คุณลักษณะสำคัญของโวหารกฎหมายที่ดี, และ การฝึกฝนเรื่องโวหารกฎหมาย.

ประการที่สอง: การให้ข้อเสนอแนะ

ในหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนได้นำตัวอย่างต่างๆ มาแสดงประกอบข้อคิดเห็นและเหตุผลของผู้เขียนด้วย. ตัวอย่างเกือบทั้งหมดมิใช่เป็นตัวอย่างสมมติ, หากแต่เป็นเรื่องจริงในด้นบทกฎหมายปัจจุบัน, คำคู่ความ, บทความ, หรือวรรณกรรมประเภทอื่นๆ, ซึ่งโดยมารยาทผู้เขียนไม่อาจเปิดเผยแหล่งที่มาของตัวอย่างบางตัวอย่างที่กล่าวอ้างถึงได้. อย่างไรก็ตามสำหรับตัวอย่างจากด้นบทกฎหมายในปัจจุบัน นอกจากอ้างอิงมาเพื่อประกอบข้อคิดเห็นหรือหลักภาษากฎหมายแล้ว ยังอ้างอิงมาเพื่อเป็นข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงด้นบทกฎหมายนั้นๆ ในโอกาสอันสมควรต่อไปอีกโสดหนึ่งด้วย. ส่วนตัวอย่างต่างๆ ในภาษากฎหมายประเภทอื่นๆ ซึ่งผู้เขียนยกมาแสดงและติชมนั้น ก็

เป็นการดีเพื่อก่อโดยแท้. ในกรณีนี้ที่ผู้เขียนวิจารณ์ไว้ ผู้เขียนก็เสนอแนะว่าสมควรแก้ไขภาษาในตัวอย่างนั้นไปในทางใด ทั้งนี้เพื่อที่ท่านผู้อ่านจะได้ติชมต่อไปอีกทอดหนึ่ง.

อนึ่ง เนื่องจากวงการกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ, ฝ่ายตุลาการ, หรือฝ่ายบริหาร ย่อมถือเอาพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานเป็นหลักสำคัญในด้านการใช้ภาษากฎหมายและภาษาไทยโดยทั่วไป, โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของคำ, ตัวสะกด และความหมายของคำ. ผู้เขียนจึงใคร่ขอเสนอแนะการปรับปรุงแก้ไขพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานบางประการไว้ ณ ที่นี้ด้วย.

นอกจากนั้น เกือบทุกเรื่องที่กล่าวถึง ผู้เขียนได้เสนอแนะแนวทางปรับปรุงแก้ไขไว้ด้วย และในเบื้องต้นท้ายก็ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการฟื้นฟูภาษากฎหมายไทยโดยทั่วไปไว้ด้วยกัน.

ประการที่สาม: การทดลองในเรื่องของภาษากฎหมาย

ถ้าหากเราถือว่า ภาษากฎหมายเป็นเรื่องของวิชาการและศิลปะประกอบกันแล้ว, เมื่อมีการพิสูจน์ทดลองเรื่องของวิชาการในสาขาอื่นๆ ได้, อาทิเช่น การทดลองใช้พลังงานปรมาณูเพื่อสันติ, การทดลองยานอวกาศ, และการทดลองเปลี่ยนหัวใจมนุษย์, หรือแม้แต่ในด้านของศิลปะ, เมื่อมีการทดลองในแง่ของศิลปะสาขาอื่นๆ ได้, เป็นต้นว่า การทดลองใช้สีบางประเภทในงานจิตรกรรม, การทดลองสร้างประติมากรรมแบบใหม่ๆ ขึ้น, การทดลองผูกคำร้อยกรองแบบใหม่ในวรรณกรรม, เหตุใดที่เราจึงไม่แสวงหาทางทดลองปรับปรุงแก้ไขภาษากฎหมายของเราบ้าง? จริงอยู่ ในต่างประเทศก็ยังไม่ปรากฏแนวคิดเห็นในเรื่องเอาการทดลองมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในทางปรับปรุงภาษากฎหมาย, แม้กระนั้น ก็ไม่จำเป็นที่เราจะต้องรอคอยติดสอยห้อยท้ายนานาประเทศอยู่ตลอดไป. เราน่าที่จะบุกเบิกแนวทางใหม่ของเราเองบ้างเหมือนกัน.

ปัญหาต่อไปมีว่าจะทดลองเรื่องอะไรในภาษากฎหมายไทย? ผู้เขียนใคร่ขอเสนอข้อพิจารณาดังนี้:

(ก) จริงอยู่, ผู้เขียนได้กล่าวในตอนต้นว่า เรามิได้เอาใจใส่ในภาษากฎหมายไทยเท่าที่ควร, แม้กระนั้นก็ยังมีความเห็นในหมู่นักวิชาการและนักกฎหมายในกลุ่มน้อยบางกลุ่มว่าการศึกษาลึกภาษาไทยเป็นเรื่องสุดปรารถนาของการเตรียมเพื่อศึกษาวิชากฎหมาย. บางท่านมีความเห็นไกลไปถึงกับเสนอแนะให้ผู้ที่จะเข้าศึกษาวิชากฎหมายไปเรียนหลักสูตรชั้นปริญญาตรีทางอักษรศาสตร์เสียก่อนสี่ปี หรือมิฉะนั้นก็สมควรศึกษาวิชาศิลปศาสตร์อันมีภาษาไทยเป็นวิชาเอกวิชาหนึ่งด้วยระหว่างหนึ่งถึงสองปีเป็นอย่างน้อยเสียก่อน. ผู้เขียนไม่เห็นพ้องด้วยกับความเห็นที่กล่าวนี้เลย. ผู้เขียนไม่ขอคัดค้านเรื่องความสำคัญของภาษาไทยในแง่ที่เป็นรากฐานของการศึกษากฎหมายโดยตรง. แต่ผู้เขียนเห็นว่าระยะเวลาที่จะต้องเสียไปเพื่อการเตรียมรากฐานของภาษาไทยทั่วไปถึงสี่ปี, หรือแม้แต่เพียงปีเดียว ก็เป็นระยะเวลาที่ยาวนานเกินสมควร, ผลที่จะได้รับไม่คุ้มค่ากับเวลาและค่าใช้จ่ายที่จะ

ต้องเสียไป ประการหนึ่ง;^๑ อีกประการหนึ่ง, แม้หลักภาษาไทยเป็นเรื่องสำคัญที่นักศึกษากฎหมายพึงเรียนรู้เป็นอย่างดี, และเท่าที่ปรากฏ นักศึกษากฎหมายส่วนใหญ่ยังหย่อนความรู้ทางภาษาไทยก็ตาม, ก็สมควรที่จะแก้ไขปรับปรุงเรื่องนี้ในหลักสูตรวิชาภาษาไทยชั้นมัธยมศึกษามากกว่าที่จะเจียดเอาเวลาอันมีค่าในหลักสูตรวิชากฎหมายโดยเฉพาะในชั้นปริญญาตรีทางนิติศาสตร์ไปเพื่อการศึกษาภาษาไทยทั่วไปอีก; และประการที่สำคัญที่สุดก็คือมิใช่แต่เพียงหลักภาษาไทยทั่วไปเรื่องเดียวเท่านั้นที่นักศึกษากฎหมายต้องรู้เป็นอย่างดี, นักศึกษายังต้องเรียนรู้ภาษากฎหมายไทยซึ่งมีหลักการและคุณลักษณะของโวหารแตกต่างไปจากภาษาไทยธรรมดาจนน่าแปลกใจเป็นอย่างยิ่งด้วย. ผู้เขียนแน่ใจว่าภาษากฎหมายไทยโดยเฉพาะนี้ไม่มีการสอนในหลักสูตรชั้นปริญญาตรีทางอักษรศาสตร์, หรือในหลักสูตรการศึกษาวิชาศิลปศาสตร์. ภาษากฎหมายไทยนี้ต่างหาก ที่นักกฎหมายและนักศึกษากฎหมายพึงปรารถนาอย่างแท้จริง ในหลักสูตรชั้นปริญญาตรีทางนิติศาสตร์.

เมื่อมีความเห็นแตกแยกกันเป็นสองฝ่าย, แต่ละฝ่ายต่างก็มีเหตุผลสนับสนุนเช่นนี้, จะเป็นการสมควรหรือไม่ที่จะให้มีการพิสูจน์ทดลองผลของการจัดหลักสูตรชั้นปริญญาตรีทางนิติศาสตร์ว่าจัดอย่างใดจึงจะได้ผลดีที่สุดทางวิชาชีพ? การทดลองที่ผู้เขียนขอเสนอเพื่อพิจารณาก็คือ:

๑) สมควรมีการทดลองสอน *วิชาภาษากฎหมายไทย* เป็นเอกเทศในหลักสูตรชั้นปริญญาตรีทางนิติศาสตร์หรือไม่?

๒) ถ้าสมควรจัด, สมควรทดลองวางนโยบายของวิชานี้เป็นสองประการ คือ: ประการแรก, วางรากฐานและหลักภาษากฎหมายไทยให้แก่ นักศึกษากฎหมาย; และประการที่สอง, ให้ ‘กูญแจ’ หรือวิธีการ แก่นักศึกษาในอันที่จะไปไขหาความรู้และฝึกหัดความชัดเจนในภาษากฎหมาย เมื่อประกอบวิชาชีพกฎหมายในภายภาคหน้าด้วยตนเอง, หรือสมควรจะวางแนวนโยบายไปในทางอื่นใด?

(ข) เนื่องจากผู้เขียนได้เสนอข้อพิจารณาเกี่ยวกับเรื่องเครื่องหมายวรรคตอนว่าสมควรจะใช้ในภาษากฎหมายด้วยหรือไม่, ผู้เขียนจึงได้ทดลองใช้เครื่องหมายวรรคตอนในหนังสือเล่มนี้ตลอดทั้งเล่ม, เพื่อประกอบข้อพิจารณาของท่านผู้อ่านด้วยว่า การใช้เครื่องหมายวรรคตอนนี้ เมื่อใช้แล้วมีส่วนดีส่วนเสียหรือแง่คิดอื่นประการใดบ้าง? ถ้าสมควรใช้เครื่องหมายเหล่านี้ในภาษากฎหมายไทย, สมควรใช้ตามหลักภาษาอังกฤษทั่วไปหรือสมควรตั้งเกณฑ์กำหนดขึ้นใหม่สำหรับภาษากฎหมายไทยโดยเฉพาะ? ถ้าสมควรตั้งเกณฑ์กำหนดขึ้นใหม่, เกณฑ์กำหนดนั้นสมควรเป็นอย่างไร?

^๑รายละเอียดในแง่ต่างๆ ของการเตรียมเข้าศึกษาวิชากฎหมายของต่างประเทศและของประเทศไทย, โปรดดูบทความของผู้เขียน, เรื่อง ‘การจัดการศึกษาวิชากฎหมาย (ตอนที่ ๑)’, ใน *บทบันทึก*, เล่ม ๒๑, ตอน ๒, เมษายน ๒๕๐๖, หน้า ๓๕๔-๓๖๙.

(ค) ผู้เขียนได้เสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับระบบตัวอักษรย่อในกฎหมายว่า, สมควรจัดให้มีระเบียบเดียวกัน, และควรจะทดลองใช้อักษรย่อแบบใหม่ที่นิยมใช้ในงานสารบรรณของทางราชการทั่วไป, เพื่อความสั้น รัดกุม และประหยัดเวลาหรือไม่?

(ง) การทดลองที่ผู้เขียนเห็นว่าสำคัญที่สุดในด้านภาษากฎหมายไทยก็คือการทดลองปรับปรุงภาษาไทยและภาษากฎหมายไทยของตัวเอง, เป็นต้นว่า ท่านผู้อ่านที่ลายมือสวย แต่ไม่มีใครอ่านออกแม้แต่ตัวท่านเอง, อาจทดลองหาวิธีแก้ไขหรือปรับปรุงให้ลายมือของท่านดีขึ้น.^๒ การทดลองวิธีการใหม่ๆ, ถ้าหากทำอย่างมีหลักการ มีเหตุผล, และใช้วิจารณ์อย่างอันดีแล้ว, ย่อมเป็นเรื่องที่เหมาะสมด้วยประการทั้งปวง. อย่างไรก็ตาม, เรื่องสุดยอดของความยากในภาษากฎหมายไทยได้แก่เรื่องไวยากรณ์. ในเรื่องนี้ท่านผู้อ่านอาจทดลองพิสูจน์หรือเปรียบเทียบกับตัวท่านเองได้ว่า คุณลักษณะของไวยากรณ์กฎหมายที่ตื้นนั้น, สมควรจะมีประการใดบ้าง? แนวคิดเห็นในเรื่องนี้ของต่างประเทศหรือของผู้เขียนที่ได้แสดงไว้ในหนังสือนี้ใช้ได้หรือไม่? สมควรจะแก้ไขหรือเพิ่มเติมหรือมีแนวคิดเห็นอื่นใดที่เหมาะสมกับภาษากฎหมายไทยกว่านี้หรือไม่? และเราท่านก็มองเห็นเป็นเอกฉันท์ว่า, ด้วยวิธีการทดลองในแง่ต่างๆ นี้, ย่อมช่วยปรับปรุงให้ภาษากฎหมายของเราก้าวหน้าไปได้วิธีหนึ่ง.

นอกจากข้อพิจารณาสามประการดังกล่าวแล้วนี้, ผู้เขียนเห็นว่าเนื่องจากภาษากฎหมายเป็นเพียงสื่อแสดงออกซึ่งตัวบทกฎหมายหรือวรรณกรรมกฎหมายประเภทอื่นๆ เท่านั้น, จึงยังมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับภาษากฎหมายไทยอย่างใกล้ชิดอีกสองเรื่องคือ เหตุผลในกฎหมาย, และความคิดเห็นในเชิงกฎหมาย. แต่เนื่องจากเรื่องทั้งสองนี้มีข้อพิจารณาในแง่ต่างๆ เป็นอเนกประการ. บางปัญหาเป็นเรื่องของภาษากฎหมายโดยตรง, บางปัญหาเป็นเรื่องของเหตุผล, หรือความคิดเห็นหรือปัญหา

^๒ ถ้าหากจะมีการประกวดลายมืออ่านยากกันแล้ว พวกเรานักกฎหมายคงจะครองตำแหน่งชนะเลิศตลอดกาลเป็นแน่แท้. เล่ากันสืบมาว่า ท่านผู้พิพากษาศาลชั้นต้นนายหนึ่งจดคำพยานตอนหนึ่งว่า ‘จำเลยถือปืนคาร์ไบน์’ ท่านผู้พิพากษาศาลสูงท่านอ่านเป็นว่า ‘จำเลยถือปีบ ๓ ใบ’. ผู้เขียนก็ยังงุนงงอยู่จนทุกวันนี้ว่า ท่านผู้เขียนเขียนอย่างไร และท่านผู้อ่านอ่านอย่างไร, ข้อความอันเดียวกันนั้นจึงได้กลายเป็นคนละเรื่องห่างไกลกันไปได้ถึงเพียงนั้น.

เรื่องลายมือนี้ ผู้เขียนขอเสนอแนะข้อทดลองง่ายๆ ว่า, เนื่องจากเด็กๆ แม้อยู่ชั้นอนุบาลหรือชั้นประถมเขียนหนังสือ, ใครๆ ก็อ่านออก โดยที่เขียนตัวบรรจง, ต่อมาเขียนตัวหวัดแกมบรรจง, และหลังจากนั้นมีแต่ตัวหวัดตัวบรรจงหรือแกมบรรจงหายไป, และตัวหวัดก็เริ่มเลวลงเป็นลำดับ, จนกระทั่งถึงชั้นอ่านไม่ออกเอาเลย เมื่อพวกเขาประกอบวิชาชีพกฎหมายนี้เอง. ถ้าหากเราจะย้อนกลับไปเขียนแบบเด็กชั้นประถมอีกครั้งหนึ่ง, คือเขียนตัวอักษรให้ชัดเจนเป็นตัวๆ ไปแบบหวัดแกมบรรจงแทนที่จะเขียนติดกันเป็นพืดหรือดัดแปลงรูปอักษรเสียใหม่ แล้วผู้เขียนรับรองว่าใครๆ ก็ต้องอ่านออก, แม้จะไม่สวยก็ยังชัดเจน. ท่านผู้มีความน้อยเนื้อต่ำใจในลายมือของท่านจะไม่ทดลองวิธีการง่ายๆ นี้ดูบ้างหรือ? จริงอยู่ มีหลายท่านที่แย้งว่าเวลาไม่อำนวย, แม้กระนั้นผู้เขียนก็ยังเห็นว่าเขียนช้าลงเล็กน้อยก็ยังดีกว่าเขียนแล้วไม่มีผู้ใดอ่านออก.

ข้อกฎหมายโดยเฉพาะ, จึงขอนำเรื่องดังกล่าวมาพิจารณาในที่นี้เฉพาะเท่าที่จำเป็นแก่การพิจารณา ภาษากฎหมายไทยเท่านั้น. ถ้าหากมีโอกาส ผู้เขียนจะได้เรียบเรียงเรื่องดังกล่าวทั้งสองเรื่องเสนอ ท่านผู้อ่านเป็นบทความต่างหากต่อไป.

เนื่องจากหนังสือนี้เป็นเพียงเรื่องชวนให้คิด, สะกิดให้ค้น, และ دلใจให้เราร่วมกันสร้างสรรค์ จรรโลงภาษากฎหมายไทยให้ดีขึ้นเท่านั้น, จึงไม่พึงยึดถือหนังสือนี้เป็นข้อยุติหรือปฏิบัติตามโดยเคร่งครัดอย่างด่ำรา, หากแต่พึงถือว่าเป็นเพียงข้อพิจารณาเบื้องต้นอันเกี่ยวกับภาษากฎหมายในแง่ต่างๆ ในฐานะเป็นปัจจัยสำคัญในกฎหมายและเป็นเครื่องมือประกอบวิชาชีพของนักกฎหมายและ นักศึกษากฎหมาย, และสำหรับบุคคลทั่วไปผู้แสวงความรู้ความบันเทิงในเชิงภาษา, หรือใฝ่หาอรรถรส ในกฎหมายเท่านั้น.

ประการสุดท้าย, ผู้เขียนใคร่ขอเชิญชวนท่านผู้อ่านแสดงความคิดเห็นต่างๆ ในเรื่องของ ภาษากฎหมายไทยที่พบเห็นในหนังสือเล่มนี้หรือจากที่อื่น, เพื่อความก้าวหน้าของภาษากฎหมายไทย. สำหรับตัวผู้เขียนเองใคร่ขอน้อมรับข้อคิดเห็นดังกล่าวด้วยความยินดี, เพื่อนำมาพิจารณาปรับปรุง หนังสือนี้ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่แสดงไว้ข้างต้นให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ในวาระอันสมควรต่อไปด้วย.

บทที่ ๑

ความเป็นมาของภาษากฎหมายไทย

ภาษากฎหมายไทยสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี

สำหรับภาษากฎหมายไทยสมัยก่อนที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชจะได้ทรงบัญญัติอักษรไทยขึ้นใช้นั้น,^๑ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงพระนิพนธ์ไว้ในหนังสือ ‘ตำนานกฎหมายเมืองไทย’ ว่า: ... ‘ยังไม่มีหนังสือไทย ใช้กันแต่หนังสือคฤณต์ ซึ่งพวกพราหมณ์พามาแต่อินเดีย หนังสือคฤณต์นั้น ตามที่เคยเห็นศิลาจารึกเห็นใช้เขียนแต่ภาษามคธ ภาษาสังสกฤต และภาษาขอม ไม่เคยพบจารึกอักษรคฤณต์เป็นภาษาไทยเลย แต่บางทีจะเขียนภาษาไทย

^๑ หลวงวิจิตรวาทการขณะดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากรกล่าวไว้ว่า ‘ปัญหาที่ว่า พ่อขุนรามคำแหงจะเป็นคนแรกที่บัญญัติอักษรไทยหรือไม่นั้น ก็มีข้อโต้แย้งกันอยู่มาก ศาสตราจารย์เซเดส์เห็นไปในทางที่ว่าพ่อขุนรามคำแหงไม่ใช่คนแรกที่บัญญัติอักษรไทยขึ้น เพราะก่อนสมัยพ่อขุนรามคำแหงนั้น ไทยก็มีตัวหนังสือใช้ ซึ่งศาสตราจารย์เซเดส์เรียกว่า ‘อักษรไทยเดิม’ แต่ตามทางตรวจค้นปรากฏว่า ตัวอักษรไทยที่มีอยู่ก่อนสมัยพ่อขุนรามคำแหงนั้นไม่ใช่อักษรไทย เป็นอักษรมอญกับเขมรที่ไทยเอามาใช้เขียนภาษาไทย เมื่อเขียนไม่สะดวก โดยตัวอักษรไม่พอกับสำเนียงและภาษา ก็เปลี่ยนแปลงบ้าง แต่รูปร่างของตัวอักษรก็คงเป็นอักษรมอญ เขมรอยู่อย่างชัด พ่อขุนรามคำแหงได้บัญญัติตัวอักษรไทยขึ้น ซึ่งเมื่อพิจารณาเหตุแต่อักษร ก็นึกคิดว่า พ่อขุนรามคำแหงเพียงแต่เอาตัวอักษรแบบมอญเขมรมาเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย แต่ความจริงนั้น การที่พ่อขุนรามคำแหงบัญญัติอักษรไทยขึ้น ข้อสำคัญไม่ได้อยู่ที่ตัวอักษร ข้อสำคัญอยู่ที่วิธีเขียน คือตัวอักษรมอญ เขมร มีตัวซ้อนที่เรียกว่า สังโยค พ่อขุนรามคำแหงได้เลิกวิธีสังโยค ซึ่งต้องนับว่าเป็นเคราะห์ดีของชาติไทยนักหนา เพราะว่าถ้าเรายังใช้วิธีสังโยคอยู่จนบัดนี้แล้ว ไทยเราจะไม่สามารถมีเครื่องพิมพ์ดีดใช้ได้เลย ข้อสำคัญอีกประการหนึ่งคือสระ ซึ่งมีมอญ เขมร เอาไว้ข้างบนข้าง ข้างล่างข้าง พ่อขุนรามคำแหงบัญญัติให้เรียงอยู่ในบรรทัดเดียวกัน ซึ่งตรงกับวิธีเขียนของยุโรป พ่อขุนรามคำแหงไม่รู้หนังสือยุโรปเลย แต่มีความฉลาดตรงกันข้ามอย่างน่าอัศจรรย์ นอกจากนั้น พ่อขุนรามคำแหงยังเพิ่มวรรณยุกต์บอกสำเนียงไว้ให้ตรงตามสำเนียงไทย ข้อบัญญัติเหล่านี้ต้องนับว่าเป็นของใหม่ และถึงอย่างไร พ่อขุนรามคำแหงควรได้รับเกียรติยศว่าเป็นคนแรกที่บัญญัติ ‘ลายสือไท’: เอกสารประกอบการศึกษาวิชาภาษาไทยประจำภาคแรก, คณะศิลปศาสตร์ ปีที่ ๑, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดพิมพ์, พ.ศ. ๒๕๐๙, หน้า ๑๑๖-๑๑๗, สำหรับข้อคิดเห็นของท่านศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ นั้น, โปรดดู ‘ตำนานอักษรไทย’, โดยศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์, องค์การคุรุสภา จัดพิมพ์, พ.ศ. ๒๕๐๗.

อย่างหนังสือขอมเขียนแปลร้อยได้ในครั้งนั้นแล้ว เข้าใจว่ากฎหมายไทยที่ตั้งขึ้นเมื่อกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ตอนก่อน พ.ศ. ๑๘๖๖ เห็นจะต้องให้แปลกลับเป็นภาษาขอม หรือภาษาสังสกฤต หรือบางทีจะมีวิธีเขียนภาษาไทยด้วยตัวอักษรคฤณณ์แปลร้อยได้ แต่การจดลงเป็นหนังสือ ไม่ว่าในภาษาใด คงเป็นหน้าที่ของพราหมณ์ ด้วยเหตุนี้พราหมณ์จึงเป็นเจ้าหน้าที่สำคัญในการรักษากฎหมายมาแต่โบราณ แม้จะดูในทำเนียบศักดินาพลเรือนในกฎหมายที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้ ก็จะได้เห็นว่าตำแหน่งลูกขุน ณ ศาลหลวงที่สูงศักดิ์ ชื่อเป็นพราหมณ์ทั้งนั้น สมเด็จพระร่วงเจ้า พระองค์ที่มีพระนามจารึกไว้ว่าพ่อขุนรามคำแหงหรือที่เรียกในหนังสืออื่นมีหนังสือชินกาลมาลินีเป็นต้นว่า พระยารามราชเป็นผู้คิดหนังสือไทยขึ้น เมื่อปีมะแม จุลศักราช ๖๔๕ มหาศักราช ๑๐๒๕ ตรงกับพุทธศักราช ๑๘๖๖... เมื่อมีหนังสือไทยขึ้นแล้ว กฎหมายก็ตั้งขึ้นต่อมา หรือกฎหมายเก่าที่มีอยู่แล้ว จึงได้เริ่มจดลงและรักษามาในหนังสือไทย แต่ความรู้หนังสือไทยแพร่หลายเร็วมาก ข้อนี้มีพยานเห็นได้ด้วยศิลาจารึกภาษาไทยรุ่นเก่าใช้ตัวหนังสือไทยตามแบบของพระเจ้าขุนรามคำแหงทั่วทุกเมืองในราชอาณาจักรลานนาไทย ตลอดขึ้นไปจนกรุงศรีสัตนาคนหุต เพราะความต้องการหนังสือสำหรับเขียนภาษาไทยมีอยู่ด้วยกันทุกประเทศที่ชาติไทยได้เป็นใหญ่ เมื่อเกิดแบบตัวหนังสือมีขึ้นทุกประเทศก็ย่อมรับใช้หนังสือนั้นโดยเห็นประโยชน์ มิต้องมีผู้ใดบังคับบัญชา^๒

จากศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงตอนหนึ่งมีความว่า: ‘...เมื่อชั่วพ่อขุนรามคำแหงเมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว เจ้าเมืองบ่เอาจกอบ ในไพร่ลู่ทาง เพื่อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้างค้า ใครจักใคร่ค้าม้าค้า ใครจักใคร่ค้าเงือนค้าทองคำ ใครจักใคร่ค้าเกลือค้าทองค้า ใครจักใคร่ค้าผ้าไหม ผ้าแพร ผ้าขาว ผ้าสี ลูกเจ้าลูกขุนผู้ใดแล ล้มตายหายกว่า เหย้าเรือนพ่อเชื้อเสื้อคำมัน ช้างขลุกลมเยี่ยข้าว ไพร่ฟ้าชาวไทย ป่าหมากป่าพลู พ่อเชื้อมันไว้แก่ลูกมันสิ้น ไพร่ฟ้าลูกเจ้าลูกขุน ผิดผิดผิดแผก แสกว้างกัน สวนดูแท้แล้ว จึงแล่งความแก่ข้าได้ชื่อ บ่เข้าผู้ลัก มักผู้ซ่อน เห็นข้าท่านบ่ใคร่พิน เห็นสินท่านบ่ใคร่เดือด คนใดขี่ช้างมาหา พาเมืองมาสู่ ช่วยเหนือเพื่อกู มันบ่มีช้าง บ่มีม้า บ่มีปั่ว บ่มีนาง บ่มีเงิน บ่มีทองให้แก่มันช่วยมันดวงเป็นบ้านเป็นเมือง ได้ข้าเลือกข้าเลือก หัวฟุง หัวรบก็ดี บ่ฆ่าบ่ตี

ในปากประตุมิกระดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้หั้น ไพร่ฟ้าหน้าปก กลางเมืองกลางบ้าน มีถ้อยมีความ เจ็บท้องข้องใจ มันจักกล่าวถึงเจ้าถึงขุนบ่ไร ไปลั่นกระดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองไฉนเรียก เมื่อถามสวนความแก่มันด้วยชื่อ ไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม...

^๒ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานกฎหมายเมืองไทยและประมวลคำอธิบายทางนิติศาสตร์, โรงพิมพ์ไทยเชชม จัดพิมพ์, พ.ศ. ๒๔๙๓, หน้า ๑-๓.

ปัญหาน่าคิดมีว่า ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชนี้เป็นตัวบทกฎหมายโดยตรง หรือเป็นเพียงบันทึกทำนองจดหมายเหตุประวัติศาสตร์? ในตัวศิลาจารึกนี้เอง การใช้พยัญชนะและสระกิติ, วิธจาริกกิติ, ทั้งสี่ด้านไม่เหมือนกัน, ยิ่งกว่านั้น การใช้สรรพนามบุรุษที่ ๑ ก็มีเพียงตอนต้นเท่านั้น, ตอนท้ายเป็นเรื่องบอกเล่าแล้วทั้งสิ้น. ท่านศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้ให้แง่คิดว่า, ศิลาจารึกฉบับนี้ น่าจะถือได้ว่าเป็นปฐมรัฐธรรมนูญ, หรือเอกสารเกี่ยวกับการปกครองบ้านเมือง, อันแสดงถึงความเป็นประชาธิปไตยของบ้านเมืองไทยในแผ่นดินพ่อขุนรามคำแหง.^๓ อย่างไรก็ตาม, ปัญหาที่ว่าศิลาจารึกนี้จะเป็นตัวบทกฎหมายโดยตรงหรือเป็นบันทึกทำนองจดหมายเหตุก็ยังคงเป็นปัญหาที่จะให้นักประวัติศาสตร์และโบราณคดีขบคิดกันต่อไปตามเหตุผลและหลักฐานที่ค้นพบทั้งในเบื้องต้นและเบื้องต้น.

สำหรับในแง่โวหารภาษาในศิลาจารึกนี้, ผู้เขียนเห็นพ้องด้วยกับข้อวิจารณ์ของนักอักษรศาสตร์ท่านหนึ่งที่ว่า:

‘สำนวนการเขียนในศิลาจารึกนี้เป็นสำนวนการเขียนอย่างง่าย ๆ สั้น ๆ ใช้คำไทยแท้ ๆ เป็นส่วนมาก มักใช้คำซ้ำ ๆ นิยมคำที่เป็นคู่กัน... บางตอนก็สัมผัสคล้องจองกันด้วย.’^๔ แม้แต่คำราชาศัพท์ก็ไม่มีปรากฏ.^๕ คำที่ใช้เป็นคำโดด หรือคำที่มีพยางค์เดียวเป็นส่วนใหญ่, ทั้งการผูกประโยคก็เป็นแบบเอกรรพประโยคเป็นส่วนมาก.

ลายศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงนี้ถือได้ว่าเป็นวรรณคดีไทยชิ้นเอกชิ้นหนึ่ง, ซึ่งเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับศิลปกรรมประเภทอื่นๆ ในสมัยเดียวกันแล้ว,^๖ จะเห็นว่ามีความคล้ายคลึงกันมากในลีลาและชั้นเชิงของศิลปะ, โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านประติมากรรม, เช่นพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย, มี

^๓ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, *ประชุมปาฐกถาและคำอภิปรายของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช*, โรงพิมพ์เพื่องอักษร จัดพิมพ์, พ.ศ. ๒๕๐๙, หน้า ๕๘๓-๖๘๔.

^๔ นางสาวพรพรรณ วัชรากัย, *สำนวนการเขียน*, บริษัทประชาชน จำกัด จัดพิมพ์, พ.ศ. ๒๕๑๐, หน้า ๘.

^๕ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, *ประชุมปาฐกถาและคำอภิปรายของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช*, โรงพิมพ์เพื่องอักษร จัดพิมพ์, พ.ศ. ๒๕๐๙, หน้า ๕๘๓, อนึ่ง โวหารภาษาไทยแบบง่ายๆ ทำนองโวหารในลายศิลาจารึกนี้, ดูจะเริ่มเป็นที่สนใจของบุคคลในรุ่นปัจจุบันอีกครั้งหนึ่ง. เช่น, ใน *หนังสือพิมพ์ข่าวไทย*, ฉบับลงวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๑๑, ‘อินทรี’ เขียนเกี่ยวกับเรื่อง ‘อาสาไทยสู้ศึกญวน’, ซึ่งเป็นเรื่องของหน่วยจางศึกษาของไทยในเวียดนามได้ว่า กลยุทธ์ญวนแดงที่ว่า, ‘มึงมากุมดู มึงหยุดดูแหย มึงแยกดู มึงหนีดูไล่’, ใช้ไม่ได้ผลเมื่อเผชิญกับทหารไทย.

^๖ ‘งานศิลปะของทุกชาติเมื่อถึงขั้นเจริญสูงสุดแล้ว ย่อมเจริญไปพร้อมๆ กันทุกสาขา เพราะแต่ละชาติแต่ละสาขามีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน งานศิลปกรรมในโลกที่จัดว่าเป็นวิจิตรศิลป์นั้น นักปราชญ์ท่านแบ่งออกไว้เป็นห้าสาขาด้วยกัน คือ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม วรรณกรรม การดนตรีและนาฏศิลป์’. นายเขียน ยิ้มศิริ, *พุทธานุสรณ์*, ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลบุญส่งการพิมพ์ จัดพิมพ์, พ.ศ. ๒๕๐๐, หน้า ๘๘.